

Izvorni naučni članak
UDK 330.15:338.124.4(497.6)

RAZVOJ KONKURENTNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Doc. dr Boško V. Đukić

Nezavisni univerzitet Banja Luka

bosko.v.djukic@gmail.com

Sažetak: Konkurentnost u funkciji održivog razvoja treba biti zasnovana na inovacijama, visokoj produktivnosti i razvijenom izvozu. Inovacije su uvijek predstavljale startnu poziciju razvoja privrede. Sve industrijske revolucije zasnovane su na pronalasku inovativnog rješenja. Visoka produktivnost se pokazala kao jedna od ključnih faktora razvoja mnogih privreda. Kao treći faktor navodimo izvoz koji ima multiplikativno dejstvo na razvoj privrede. Uz pomoć subvencioniranog izvoza se može stvoriti veliki privredni rast. Sva tri rješenja su lako primjenljiva na privredu Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *konkurentnost, produktivnost, izvoz, inovacije.*

Abstract: Competitiveness for sustainable development should be based on innovation, high productivity and advanced export. Innovations have always represented the starting position for economic development. All the industrial revolution are based on some innovative solution. Higher productivity has proven to be one of the key factors for the development of many economies. The third factor, exports has a multiplier effect on economic development. Subsidized exports creates a large economic growth. These three solutions are easily applicable to the economy of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *competitiveness, productivity, exports, innovation.*

1. Faktori za razvoj konkurentnosti

U Strategiji Evropske unije za održivi razvoj iz 2001. godine se navodi da se održivi razvoj zasniva na: ekonomski efikasnom razvoju, socijalnoj pravednosti i zaštiti okoline. U našoj analizi fokusiraćemo se na ekonomski efikasnom razvoju. Da bi određena privreda u savremenim globalizacionim procesima bila konkurentna potrebno je da svoj rast i razvoj zasniva na tri osnovna faktora: inovacijama, visokoj produktivnosti i podsticanju izvoza.

U prilog toj konstataciji navodimo japansku i njemačku privredu, koje su se, upravo zahvaljujući inovacijama, uspjele izdignuti iz pepela II svjetskog rata. S druge strane, zemlja koja bi mogla biti (jeste) sljedeći svjetski ekonomski i vojnopolitički lider je Kina. Kina je svoj rast i razvoj zasnovala na: konkurentskoj devalvaciji⁷⁶, visokoj produktivnosti i niskim nadnicama.

Konkurentna devalvacija nije najbolje rješenje za podsticanje konkurentnosti zbog mogućnosti pojave „rata valuta“⁷⁷. Tako smo svjedoci zategnutih trgovinskih odnosa između Kine i SAD zbog odnosa dolara i juana. Naime, SAD je zemlja sa najvećim trgovinskim deficitom tekućeg računa na svijetu, a Kina je zemlja sa najvećim trgovinskim suficitom. SAD optužuju Kinu da svoj suficit ostvaruje preko depresiranog juana, što čini kineski izvoz jeftinijim, a američki skupljim. Optužbe američke javnosti prema kineskim vlastima su svakodnevno prisutne. Mnogi američki ugledni ekonomisti smatraju da SAD treba da natjera Kinu da izvrši apresijaciju juana. Upravo u takvim mišljenjima se nalazi uporište za stvaranje „rata valuta“ na globalnom nivou.

Zaključimo, prevelika devalvacija valute nije najbolje rješenje ali umjerena devalvacija je sigurno dobra osnova za kreiranje politike konkurentnosti na međunarodnim tržištima.

Svi navedeni primjeri mogu poslužiti Bosni i Hercegovini da ostvari potrebnu konkurentnost koja bi bila u funkciji razvoja.

Osnovne aktivnosti koje bi se trebale provesti, ukoliko se želi podstaći konkurentnost, su: razvoj inovatorstva, podsticanje izvoza i produktivnosti.

Sprovedenje devalvacije u BiH trenutno nije moguće jer je kurs konvertibilne marke vezan za evro.

1.1 Razvoj inovativnih rješenja

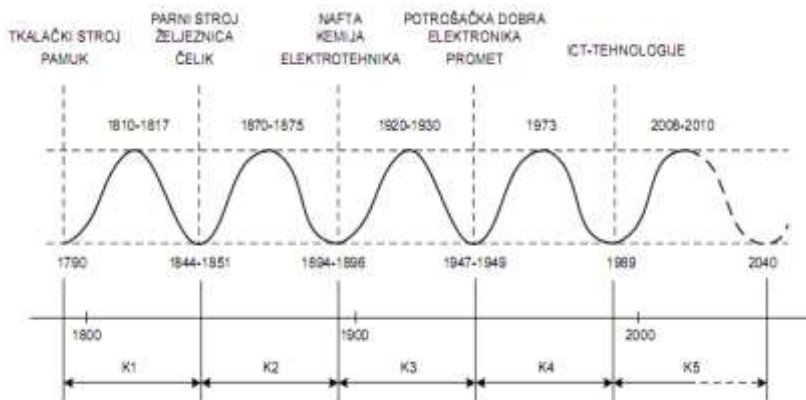
Inovacije su uvijek predstavljale generator razvoja svake privrede. Ako analiziramo najveće industrijske revolucije jasno uočavamo da su zasnovane na inovacijama. Tako je prva industrijska revolucija započela pronalaskom stroja za tkanje, druga pronalaskom parnog stroja, treća industrijska revolucija je vezana za pronalazak električne energije, četvrta je vezana za pronalazak elektronike, a peta za pronalazak interneta i mobilne tehnologije.

O značaju inovacija je govorio i ruski ekonomista Kondratijev, koji je razvio teoriju dugih ciklusa – Kondratijevi dugi valovi. Teorija N. Kondratijeva se temeljila na prirodnoj dinamici tehnologije. Prema ovoj teoriji, svakih pedesetak godina pojedini dugi tehnološki val dostiže svoj vrhunac. Kondratijev kaže da su inovacije neophodne za izlazak iz krize.

⁷⁶ Konkurentna devalvacija predstavlja situaciju kada zemlja namjerno devalvira svoju valutu kako bi povećala međunarodnu konkurentnost.

⁷⁷ Pojava kada trgovinski partner, zemlje koja vodi politiku konkurentne devalvacije, odgovori istom mjerom.

Grafikon 1: Kondratijevi dugi ciklusi⁷⁸

Iz grafikona se može vidjeti pesimistična prognoza po kojoj će svjetska ekonomska kriza završiti tek 2040. godine. Ovu pesimističku prognozu bi Bosna i Hercegovina trebala pretvoriti u svoju prednost i razvojem inovativnih rješenja obezbijediti neophodnu konkurentnost na međunarodnom tržištu.

Razvoj se može podstaći: subvencioniranjem inovatorstva, boljim korištenjem sredstava iz EU fondova, kao i izgradnjom tehnoloških parkova kao institucionalnih rjesenja koja mogu značajno doprinijeti razvoju inovatorstva.

1.2 Podsticanje razvoja izvoza i sprječavanje nelojalne uvozne konkurencije

Izvoz je razvojna poluga svake privrede. Jedino izvoz ima multiplikativno dejstvo na razvoj privrede o čemu govori i spoljnotrgovinski multiplikator. Pod spoljnotrgovinskim multiplikatorom (eng. Export Trade Multiplier) podrazumijeva se pokazatelj koji označava za koliko će se povećati dohodak jedne zemlje ukoliko se poveća dodatna jedinica njenog izvoza⁷⁹. Iz navedenih teorijskih postavki zaključujemo da je neophodno da se ulaže u razvoj izvozno orijentisanih privrednih grana. Sa porastom izvoza podstiče se rast proizvodnje, a rast proizvodnje podstiče rast zaposlenosti i potrošnje što u krajnoj liniji opet prouzrokuje rast proizvodnje. Ova lančana reakcija omogućava stvaranje spirale finansijskog prosperiteta.

⁷⁸ Preuzeto od: Benčić, Z. (2009). Kriza je dobra prilika, naučni časopis „AUTOMATIKA-Osvrti i mišljenja“, (2009). Zagreb,ISSN 0005-1144.

⁷⁸ Acin, Đ., Bodiroža, M. (20

⁷⁹ Acin, Đ., Bodiroža, M. (2000). Međunarodna ekonomija, Univerzitet u Srpskom Sarajevu, Ekonomski fakultet u Brčkom, str. 41.

Podatke o razvijenosti izvoza u Bosni i Hercegovini daje Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine ⁸⁰. Podaci pokazuju da je u 2009. godini Bosna i Hercegovina ostvarila izvoz u vrijednosti od 5. 531,2 miliona KM, što je za 17,6% manje u odnosu na prethodnu godinu. U 2009. godini je ostvaren uvoz u vrijednosti od 12. 355,2 miliona KM, što je za 24,2% manje u odnosu na prethodnu godinu. U 2009. godini Bosna i Hercegovina je u robnom prometu s inostranstvom ostvarila trgovački deficit u vrijednosti od 6. 824 miliona KM. Naredna tabela i grafikon nam daju detaljan uvid u bosanskohercegovački uvoz i izvoz.

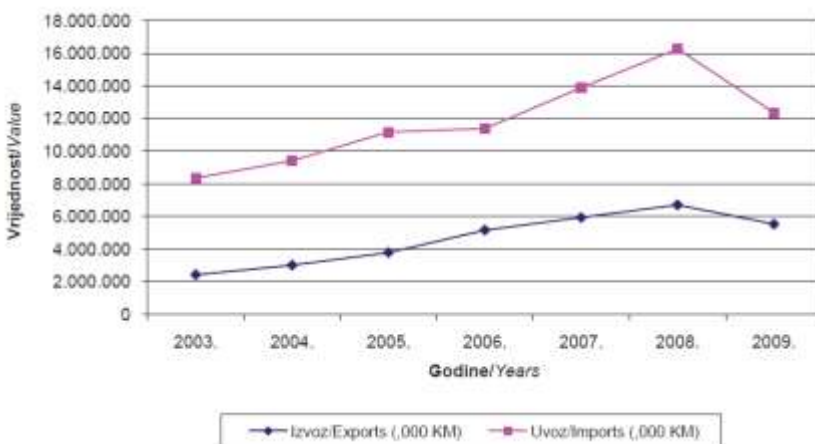
u hiljadama KM
in thousands of KM

Godine Years	Obim robne razmjene Turnover of goods	Izvoz Exports	Uvoz Imports	Saldo Trade balance	Stopa pokrivenosti uvoza izvozom Export/import ratio %
2003.	10 793 419	2 428 235	8 365 184	-5 936 949	29,0
2004.	12 435 732	3 012 762	9 422 970	-6 410 208	32,0
2005.	14 903 997	3 783 199	11 180 798	-7 397 599	33,8
2006.	16 553 081	5 164 296	11 388 785	-6 224 489	45,3
2007.	19 834 826	5 996 584	13 898 242	-7 961 658	42,7
2008.	23 004 206	6 711 690	16 292 516	-9 580 826	41,2
2009.	17 886 378	5 531 199	12 355 179	-6 823 980	44,8

Tabela 16: Izvoz i uvoz BiH u periodu 2003-2009

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, 2009.

Grafikon 2: Izvoz i uvoz BiH 2003-2009

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, 2009.

⁸⁰ Tematski bilten broj 6, ISSN 1840-104X, avgust 2010.

Poražavajući je podatak da je pokrivenost uvoza izvozom tek 44,8%. Ovaj nam podatak signalizira da je neophodno da se uvedu određene promjene.

Promjene koje je neophodno uvesti odnose se na sljedeće aktivnosti: obezbjeđivanje povoljnih kredita izvoznicima, sprovođenje jače kontrole kvaliteta uvoznih proizvoda s ciljem spriječavanja nelojalne uvozne konkurencije koja ugrožava domaću proizvodnju, subvencionisanje privrednih sektora čija proizvodnja može supstituisati uvoz.

1.3. Produktivnost

Visoka produktivnost se može postići: boljim zakonskim rješenjima uz pomoć kojih bi se lakše mogao raskinuti odnos sa lijenim i nezainteresovanim radnicima⁸¹, subvencionisanjem kupovine modernijih i produktivnijih mašina, uvođenjem politike zadovoljnog radnika koja se odnosi na obezbjeđivanje adekvatne novčane nadoknade, uvažavanje odsustva sa posla u slučaju bolesti nekog od članova uže porodice, pružanje adekvatne sigurnosti i zdravstvene zaštite.

Zaključak

Bosna i Hercegovina mora da usvoji Strategiju razvoja konkurentnosti, koja se mora zasnivati na smjernicama datim u Strategiji Evropske unije za održivi razvoj iz 2001. godine. Strategija o razvoju konkurentnosti BiH treba da obezbjedi strateške smjernice i plan djelovanja za razvoj bosanskohercegovačke privrede zasnovane na inovacijama i konkurentnim proizvodima. U Strategiji se posebna pažnja mora obratiti na tri faktora koji čine bazu za razvoj konkurentnosti: inovacije, produktivnost i izvoz. Inovacije koje se odnose na izradu ekoloških proizvoda kao što su na primjer: automobil koji koristi vodu umjesto benzina, izgradnja kuća od ekološki prihvatljivog materijala, itd. predstavljaju dobru osnovu za razvoj konkurentnosti na međunarodnom tržištu. Ekonomski održiv razvoj, na kojem smo se fokusirali u ovom radu, doprinosi razvoju ostalih dviju komponenti održivog razvoja: socijalne pravednosti i zaštiti okoline. Mnoge studije pokazuju da bogate zemlje koje su svoju ekonomiju zasnovale na ekonomski održivom razvoju imaju i veću socijalnu pravednost i bolja institucionalna rješenja o zaštiti sredine. Primjeri tih zemalja su: Švedska, Finska, Norveška, SAD, itd.

Zaključimo, održivi razvoj treba prvo biti zasnovan na ekonomsko održivim temeljima koji će omogućiti razvoj ostalih dviju komponenti: socijalne pravednosti i zaštite sredine. U primjeru Bosne i Hercegovine formula za ekonomski održivim razvoj glasi: subvencionisan izvoz inovativnih eko proizvoda plus visoko produktivni rad.

⁸¹ Ovdje se prvenstveno misli na potrebu ukidanja kategorije „rad na neodređeno vrijeme“ i potrebu postojanja kategorije ugovora koja prepoznaje samo „rad na određeno vrijeme“. Naime, mnoge studije su pokazale da radnici koji svake godine produžuju ugovor, tj. rade na određeno vrijeme imaju veću produktivnost i odgovornost prema poslu u odnosu na one radnike koji rade na neodređeno.

Literatura

- 1 Acin, Đ., Bodiroža, M.: Međunarodna ekonomija, Univerzitet u Srpskom Sarajevu, Ekonomski fakultet u Brčkom, 2000.godine.
- 2 Benčić, Z.: Kriza je dobra prilika, naučni časopis „AUTOMATIKA-Osvrti i mišljenja“, Zagreb, 2009. godine.
- 3 Bezić H.: Tehnološka politika i konkurentnost, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2008. godine.
- 4 Goodman, R. and Lawless, M.: Technology and Strategy. Conceptual models and Diagnostic, Oxford Universty Press, New York, 1994. godine.
- 5 Ruttan, V. : Technology, Growth, and Development, Oxford Universty Press, New York, 2000. Godine.
- 6 Tematski bilten broj 6, ISSN 1840-104X, Sarajevo, 2010.godine.

SVAROG